JAN NERUDA

HASTRMAN

PANDORA
KNIŽKY PRO KAŽDÉHO
MVLTIS MVLTA

JAN NERUDA

HASTRMAN

V Praze 1928

ADOLF SYNEK

H A S T R M A N

Chodil vždy s kloboukem v ruce. Ať byl sebe větší úpal mrazový nebo sluneční, nanejvýš že držel svůj nízký, ale baňatý cylindr se širokou střechou nad hlavou jako parasol. Šedivé vlasy byly hladce přičísnuty k lebce a spojovaly se vzadu v cůpek tak pevně stlačený a svázaný, že se ani nekýval — jeden to z nejposlednějších cůpků v Praze, už tenkráte byly tu jen dva nebo tři.

Zelený fráček jeho, se zlatými knoflíky, měl živůtek jen krátký, zato byly ale šosy dlouhé a tloukly hubenou, malou postavičku páně Rybářovu do vychrtlých lýtek. Bílá vesta kryla nahnutá prsa, černé spodky šly jen po kolena, kde se svítily dvě stříbrné přasky, pak dál byly sněhobílé punčochy zas až k jiným dvěma stříbrným přaskám a pod těmi šouraly se velké střevíce. Byly-li ty střevíce někdy obnovovány, nevím, ale vždycky vypadaly tak, jako by se k nim byla

brala rozpraskaná kůže se střechy nejstaršího fiakra.

Suchý, špičatý obličej páně Rybářův byl ozářen věčným úsměvem. Zvláštní podívání bylo na pana Rybáře, když šel po ulici. Každých dvacet kroků zůstal stát a obrátil se vpravo v levo. Podobalo se, že jeho myšlenky nejsou v něm, že jdou uctivě asi krok za ním a pořád ho baví nějakými veselými nápady, takže pan Rybář musí se usmívat a občas se po čtverácích ohlídne. Když někoho pozdravoval, vy-

zdvihl jen ukazovač pravé ruky do výše a lehýnce hvízdnul. Takové lehýnké hvízdnutí zafičelo vždy také, když pan Rybář začal mluvit, a obyčejně začínal s „ďjó!", což mělo význam přitakující.

Pan Rybář bydlel v Hluboké cestě, hned dole vlevo, s vyhlídkou na Petřín. Ale kdyby byl býval již až u samého domu, jakmile spatřil nějaké cizince, kteří zahýbali vpravo na Hradčany, vždy šel za nimi. Když zastavili u rozložité vyhlídky a obdi-

vovali se kráse naší Prahy, stál vedle nich, podzvihl prst a hvízdnul: „Djó, moře! — Proč nebydlíme u moře!" Pak šel za nimi do hradu, a když se cizinci ve svatováclavské kapli obdivovali zas stěnám vyloženým českými drahokamy, hvízdnul po druhé: „To si myslím! U nás v Čechách hodí pasák kamenem za stádem, a kámen má často větší cenu než celé stádo!" Víc jim neřekl nikdy.

Pro jeho jméno, pro jeho zelený fráček a pro to „mo-

ře!" říkali jsme mu hastrman. Ale v úctě jsme ho ho měli staří, mladí. — Pan Rybář byl justiciárem na výslužbě, někde od Turnova. Zde v Praze žil u své blízké příbuzné mladé, která měla nevysokého úředníka za muže a s ním už dvě nebo tři dítky. Vypravovalo se, že pan Rybář je až báječně bohat. Ani ne tak na penězích, jako na drahokamech. Ve svém pokojíku měl, říkali, stát vysokou černou skříň, v té skříni byly samé nízké, čtyřhranné škatule černé,

hezky velké, a v každé škatuli byl vnitřek sněhobílou lepenkou rozdělen na samé čtverce a v každém čtverci ležel na bavlnce lesknoucí se drahokam. Byli lidé, kteří to viděli. Našel a sebral prý vše sám na hoře Kozákově. My děti jsme sobě vypravovaly, že když u Šajvlů — tak se nazývali ti páně Rybářovi příbuzní — myje se podlaha, posypávají ji místo pískem samým natlučeným cukrem. V sobotu, v den drhnutí, vždy jsme ukrutně záviděly dětem Šajvlovým. —

Jednou jsem seděl nad příkopem vlevo za Bruskou branou poblíž pana Rybáře. Tam usedal totiž pan Rybář každého krásného dne na hodinku pohodlně do trávy a kouřil si z krátké dýmky. Tenkrát šli náhodou dva větší studující kolem. Jeden z nich prsknul a pravil: „Ten kouří maminčinu vatýrku!" Od té doby pokládal jsem kouření maminčiny vatýrky za požitek, jakého mohou sobě dovolit jen lidé velice zámožní.

Takto se procházel „hastr-

man" — ale ne, neříkejme mu tak, vždyť už nejsme děti! — vždy jen po bruských hradbách. Potkal-li některého kanovníka, jichž procházky vždy šly sem, zastavil se a promluvil s ním několik přívětivých slov.

Kdysi — poslouchalť jsem rád co mluvili lidé dorostlí — slyšel jsem ho, jak rozmlouval s dvěma kanovníky, sedícími na lavičce. On stál. Mluvil o „Frankreichu" a o nějaké „svobodě", samé divné řeči. Najednou zdvihl pan Rybář prst a hvízdnul:

„Ðjó, já se držím Rosenaua. Rosenau praví: „Svoboda je jako ty šťavnaté potraviny a silná vína, kterými se navyklé jim silné nátury živí a posilují, slabé ale přemáhají, opojují a zničují." A pak kýv' kloboukem a šel.

Větší a tlustý kanovník prál pak: „Co to má vždycky s tím Rosenauem?"

Menší, ale také tlustý odvětil: „Spisovatel, nejspíš spisovatel."

Já ale pamatoval jsem si tu větu co obsah veškeré vyšší moudrosti. O Rosėnauovi a

o panu Rybářovi měl jsem stejně vznešený pojem. Když jsem pak dorůstaje dostával sám rozmanité knihy do ruky, nalezl jsem, že pan Rybář byl vskutku tenkrát citoval zcela věrně. Jen s tím rozdílem, že zmíněnou větu nenapsal Rosenau, nýbrž jakýs Rousseau. Patrně byla mrzká náhoda pana Rybáře svedla s nějakou lehkomyslnou tiskovou chybou.

Proto věru nepozbyl úcty mé. Dobrý, nesmírně dobrý člověk! —

— — — — — — — —

Bylo to v sluneční den srpnový, tak as ku třetí hodině odpolední. Kdo šel právě Ostruhovou ulicí, zůstal stát; kdo stál právě tak po domácku venku, zavolal honem něco dovnitř domu; z krámku vybíhali lidé. Všichni se dívali za panem Rybářem, kráčejícím dolů.

„Jde někam se vychloubat svým bohatstvím," řekl pan Herzl, šenkýř „U dvou slunců". Podotýkám, že druhý pád množného počtu pro slovo „slunce" je dle malo-

stranského jazyka zcela určitě „slunců".

„O jé!" volal pan Vitouš, kupec na rohu, „musí být zle, nese na prodej!" Je mně líto, musím-li říci, že pan Vitouš netěšil se přílišné vážnosti u sousedů. Vypravovalo se o něm, že jednou už byl blízek bankrotu, a podnes se dívá dobrý malostranský soused na „bankrotáře" naprosto jinak než na svět ostatní.

Ale pan Rybář kráčel klidně dál, trochu rychleji než jindy. Pod levým paž-

dím nesl jednu z těch čtyř-hranných škatulí černých, o nichž tolik povídáno. Tisknul ji pevně k tělu, takže smeknutý klobouk v ruce dole byl jakoby k noze přiklížen. V pravé ruce měl španělku s placatým knoflíkem ze slonové kosti, znamení to, že pan Rybář jde někam na návštěvu, nikdy jindy nenosil hole. Pozdravován zdvihal hůl a hvízdal mnohem hlasitěji než jindy.

Sešel Ostruhovou ulicí, přešel svatomikulášským náměstím a vešel do domu

Žamberečkého. Tam bydlel v druhém patře gymnasijní profesor pan Muehlwenzel, mathematik a přírodozpytec. Tedy muž vzdělání trochu tenkráte neobyčejného. Návštěva netrvala dlouho.

Pan profesor byl v dobré míře. Jeho hřmotné, podsedlé tělo bylo sobě právě odpoledním spánkem odpočinulo. Dlouhé šedé vlasy, věnčící lysé temeno, ježily se sem tam v pohodlném nepořádku. Modré, duchaplné a vždy přívětivé oči se svítily. Tváře, beztoho vždy rudé, hoře-

ly. Ty široké, dobré tváře byly trochu silně neštovicemi porvány a zavdávaly panu profesoru příčiny k stálému vtipu. „Tak je to na světě," říkal, „když se děvče směje a má v tváři důlek, je prý hezké; já když se směju, mám sta důlků, a jsem prý přec jen ošklivý."

Pokynul panu Rybářovi k pohovce a ptal se: „Čím tedy mohu sloužit?"

Pan Rybář položil škatuli na stůl a sundal svršek. Pestré kamínky zářily.

„Já bych — já jen, co ta-

dyhleto tento — jakou to má asi cenu —" koktal.

Posadil se pak a opřel bradu o knoflík hole.

Pan profesor se zadíval do kamínků. Pak vyndal jeden temný, vážil v ruce a prohlížel proti světlu. „To je moldavit," pravil.

„Jak?"

„Moldavit."

„Ďjó, moldavit," hvízdl pan Rybář. Na tváři jeho bylo tak trochu vidět, že slovo to slyší po prvé v životě.

„Ten by se hodil pro naši gymnasijní sbírku, jsou už

řídky. Moh' byste nám jej prodat."

„To by se vidělo. — Co tak asi —"

„Tři zlaté v dvacetnících byste za něj dostal. No?"

„Tři zlaté!" hvízdnul tenounce pan Rybář. Brada se zdvihla a sklapla pak zas na knoflík. „A ostatní?" šeptl po chvilce z náhle stísněného hrdla.

„Chalcedony, jaspisy, ametystky, záhnědy — to nic není." —

Za nějaký okamžik byl pan Rybář zas již u rohu O-

struhové ulice. Kráčel pomalu vzhůru. Po prvé ho sousedé spatřili, an měl klobouk na hlavě. Široká střecha byla stažena do čela. Španělka se vlékla koncem po zemi a harašila o dláždění. Nevšíml sobě nikoho, nehvízdl ani jednou. Také se na té cestě ani jednou neohlíď. Patrně dnes nedováděla žádná z jeho myšlenek venku, všechny jeho myšlenky byly v něm, hluboko.

Dnes již z domu nevyšel, ne na hradby a ne za Brusku. A byl tak krásný den!

Bylo již k půlnoci. Nebe se modralo jako za rána, měsíc zářil nejpyšnějším, nejkouzelnějším leskem svým, hvězdy se třepetaly jako bílé jiskry. Petřín byl pokryt nádhernou stříbrnou mlhou, stříbrná záplava ležela na celé Praze.

Veselé světlo lilo se do pokojíku páně Rybářova oběma okny, dokořán otevřenými. U jednoho okna stál pan Rybář. Stál tu jako socha, ztrnulý. Z dáli hučely jezy vltavské táhlým, mohutným tónem. Slyšel je stařeček?

Náhle sebou trhl. „Moře! — Proč tu není moře!" šeptl a rty se mu zachvěly.

Snad se v něm vlnila tesknost jako bijící moře.

„Eh!" škubl sebou pak a odvrátil se. Po podlaze ležely otevřené škatule a zrak jeho se jich dotkl. Vzal pomalu nejbližší z nich a vyndal z ní kamínky do hrsti. „Fi — oblázky!" a mejkl jimi oknem ven.

Dole zapraskalo a zařinčelo sklo. Pan Rybář dnes ani nevzpomněl, že dole v zahradě je skleník.

„Stýčku, copak děláte?" ozval se příjemný mužský hlas venku, patrně ze sousedního okna.

Pan Rybář mimovolně ustoupil o krok nazpět.

Dvéře vrzly a vešel pan Šajvl. Snad ho byla krásná noc zdržela u okna. Snad byl zpozoroval na starém strýci neobyčejný neklid a slyšel z jeho pokojíku dlouho trvající šukot. Snad vylehly i některé starcovy vzdechy hlasitě z okna ven.

„Strýčku, snad nechcete ty

krásné kamínky vyházet všechny ven?"

Stařec sebou škubl. Pak zašeptal, dívaje se upřeně k Petřínu: „Nemá to ceny — oblázky —"

„Já vím, že nemají velké ceny, vždyť to znám sám. Ale cenu mají přec, pro nás i pro vás. Vy jste je sobě pracně sebral — strýčku, nechte je, prosím, všechny pro mé děti. Budou se na nich učit, vy jim budete vypravovat —"

„Mysleli jste snad," šeptal zas stařec monotonně a s na-

máháním, „že jsem bohat, a já vskutku —"

„Strýčku," pravil pan Šajvl hlasem pevným, ale při tom měkkým a uchopil starcovu ruku, „copak nejsme vámi bohati? Moje děti by neměly dědečka, moje žena by byla bez otce, kdybychom neměli vás. Vždyť vidíte, jak jsme kolem vás šťastni, vy jste naším požehnáním v domě —"

Náhle přistoupil stařec zas až k samému oknu. Ústa se mu zachvěla, v oku cítil nevýslovný tlak. Pohlédl ven. Neviděl nic určitého, vše se

třpytilo jakoby rozpuštěný démant, vše se vlnilo — až k samému oknu — až do jeho oka — moře — moře!

— — — — — — — — — —

Dál už povídat nebudu, dál už neumím.

═

U TŘÍ LILIÍ

Myslím, že jsem tenkráte šílil. Každá žilka hrála, krev byla rozvařena.

Byla teplá, avšak tmavá letní noc. Sirnatý, mrtvý vzduch posledních dnů byl se konečně sbalil v černé mraky. Bouřný vítr je s večera mrskal před sebou, pak se rozhučela mohutná bouře, zapraskal liják, a bouře a liják trvaly až do pozdní noci. Seděl jsem pod dřevěnými arkádami hostince „u tří

lilií", poblíž Strahovské brány. Malý to hostinec, četněji tenkráte navštívený jen vždy v neděli, kdy tu v salonku při pianě bavili se tancem kadeti a desátníci. Dnes byla zrovna neděle. Seděl jsem pod arkádami u stolu poblíž okna sám a sám. Mocné hromy skoro ráz na ráz burácely, liják tloukl do taškové střechy nade mnou, voda srčela v stříkavých potůčcích k zemi, a piano mělo uvnitř salonku jen kratičcké oddechy a vždy zas se rozzvonilo znovu. Chvilkami jsem hle-

děl otevřeným oknem na točící, smějící se páry; chvilkami zas zahleděl jsem se ven do tmavé zahrádky. Někdy, když šlehl jasnější blesk, viděl jsem u zahradní zdi a na konci arkád bílé hromady lidských kostí. Býval zde druhdy hřbitůvek a právě tento týden vykopali z něho kostry, aby je převezli jinam. Půda byla ještě rozryta, hroby otevřeny.

Ale vydržel jsem u svého stolu vždy jen na krátký čas. Vždy jsem se zas zdvihl a přikročil na chvilku k doko-

řán otevřeným dveřím salonku, abych se na tančící podíval blíž. Vábilo mne tam krásné, as osmnáctileté děvče. Štíhlý vzrůst, plné, teplé formy, v týlu přistřižený volný černý vlas, oblý hladký obličej, světlé oko — krásné děvče! Zvláště ale mne vábilo to její oko! Jak voda jasné, jak vodní hladina záhadné, takové neúkojné, které ti přivolává ihned slova: „Spíše se nasytí oheň dřev a moře vod, než krásnooká nasytí se mužů."

Tančila skoro ustavičně.

Ale dobře pozorovala, že vábí zraky moje. Když tančila kolem dveří, mezi nimiž jsem stál, vždy upřeně se zadívala na mne, a když tančila salonkem dál, viděl a cítil jsem, že při každém otočení zavazuje její zrak o mne. Nepozoroval jsem, že by byla s někým promluvila.

Již zase jsem tam stál. Zraky naše se ihned setkaly, ač děvče stálo v řadě poslední. Čtverylka se chýlila ku konci, pátá toura dozněla, vtom vběhlo jiné děvče do sálu, udýchané a promoklé.

Prodralo se až ku krásnooké. Hudba začala právě touru šestou. Mezi prvním řetězem šeptala přibylá krásnooké něco a tato kývla mlčky hlavou. Šestá toura trvala trochu déle, komandoval ji svižný kadetík. Když byl konec, pohlédla krásnooká ještě jednou ke dveřím zahradním, pak šla ku předním dveřím salonku. Viděl jsem ji, jak venku si dává svrchní šaty přes hlavu, pak zmizela.

Šel jsem a usedl zas na své místo. Bouř začala teď

jako by znovu, jako by ještě nebyla si ani zahlomozila; vítr hučel silou novou, blesky tloukly. Naslouchal jsem v rozechvění, ale myslil jsem jen na to děvče, na ty zázračné její oči. Na cestu domů nebylo beztoho ani pomyšlení.

As po čtvrt hodině zas jsem se podíval ke dveřím salonku. Zde stála krásnooká opět. Rovnala si promoklé šaty, utírala vlhké vlasy a starší nějaká družka jí pomáhala.

„A proč jsi šla v té neho-

dě domů?" tázala se tato.

„Sestra přišla pro mne." Hlas její slyšel jsem teď po prvé. Byl hedvábně měkký, zvučný.

„Stalo se něco doma?"

„Matka zrovna umřela."

Zachvěl jsem se.

Krásnooká se otočila a vystoupla do samoty ven. Stála vedle mne, zrak její spočíval na mně, cítil jsem její ruku vedle třesoucí se ruky své. Uchopil jsem ji za tu ruku, byla tak měkká.

Mlčky jsem táhl děvče dál

a dále do arkád, děvče následovalo volně.

Bouře dostoupila teď svého vrcholu. Vítr hnal se jako vodní příval, nebe i země ječely, nad hlavami se nám válely hromy, kolem nás jak by mrtví řvali z hrobů.

Přitiskla se ke mně. Cítil jsem, jak se mi k prsoum lepí vlhký její šat, cítil měkké tělo, teplý, sálající dech — bylo mně, jako bych musil vypít tu zlotřilou duši z ní!

—

SVATOVÁCLAVSKA MŠE

Seděl jsem dole na schodech, vedoucích na kostelní kůr, a sotva že jsem dýchal. Přivřenými mřížovými dveřmi viděl jsem dobře po chrámě, vpravo k stříbrnému náhrobku svatojanskému a přes příč chrámu k sakristii na druhé straně. Již bylo dávno po odpoledním požehnání, svatovítský chrám prázdný. Jen u hrobu svatého Jana klečela ještě zbožná má matka, pohřížena v modlitbě, a

od svatováclavské kaple přicházel starý kostelník, vykonávaje poslední svou obchůzku. Šel na tři kroky kolem mne, zabočil k východu pod královským oratoriem, zaharašil klíčem, otočil zámkem a cvakl ještě na zkoušku klikou. Pak šel dále a teď vstala také má matka, požehnala se a kráčela vedle kostelníka. Náhrobek mně oba zakryl, slyšel jsem jen dunící kroky jejich, jednotlivé zvuky rozmluvy, pak se objevili na druhé straně u sakristie. Kostelník bouchl

tu dveřmi, zas harašil zámek, cvakla klika, a teď šli k pravému východu. Ještě zaznělo as dvoje zapadnutí železa a já byl v kostele sám a zavřen. Podivný cit mnou zachvěl, přes záda mně přeběhl horký proud — ale pocit ten nebyl nepříjemný.

Honem jsem vyskočil, vyndal kapesní šátek a přivázal jím co možná pevně mřížové ty dveře, které se takto zavíraly jen na kliku. Pak jsem rychle kráčel po schodech vzhůru na první odstavec kůru, přitlačil se zde ke

zdi a usedl zase na stupínek. Učinil jsem obé z opatrnosti. Byl jsem pevně přesvědčen, že dveře chrámové se otevrou ještě jednou a jimi že dlouhými skoky vběhnou kostelní psi, určení za noční stráž. Nikdy jsme my ministranti nespatřili sice kostelních těch psů, ani zaštěknout jsme je nikde neslyšeli, ale vyprávěli jsme si, že jsou tři, velcí, strakatí, zlí, vypadající zrovna tak, jako ten hafan krále Václava, namalovaný na obraze za hlavním oltářem. Neštěkají prý ni-

kdy, což je známkou největší psí zloby.

Věděl jsem, že velcí psi umějí i kliky otvírat, a proto jsem dolejší dveře připevnil šátkem. Soudil jsem, nahoru na kruchtu pak že za mnou nemohou. Ráno ale, až je kostelník zase odvede, že sejdu beze všeho nebezpečí opět dolů. Ano, jednalo se o přenocování ve svatovítském chrámě. O tajné, to se rozumí. Ale o velice důležité. Věděliť jsme my hošíci na určito, že den co den a vždy zrovna o půlnoci slou-

ží svatý Václav ve své kapli svatou mši. Abych se přiznal, byl jsem zvěsť o tom mezi svými soudruhy rozšířil vlastně sám. Měl jsem ji ale z dobrého, zcela spolehlivého pramene. Kostelník Havel — říkali mu Havel Krocan, pro jeho neobyčejně dlouhý a skvostný nos — vyprávěl o tom doma u mých rodičů, a když vyprávěl, stříhal tak podivně očima stranou po mně, a já uhodl ihned, že nechce, abych o té tajnosti zvěděl také já. Sdělil jsem ji nejlepším svým

dvěma kamarádům a usnesli jsme se, že se na tu půlnoční mši podíváme — svatý Václav byl náš ideál. Já, co hlavní zasvěcenec, měl jsem ovšem přednost a dnes jsem tedy první z trojice seděl na spodním kůru, zavřen a oddělen od celého světa.

Doma, to jsem věděl, dnes mne pohřešovat nebudou. Dovedl jsem s onou prolhaností, která tak mnohého devítiletého, nadaného hocha krášlí, matce nalhat, že sobě staroměstská teta naše přeje, abych k ní na ve-

čer přišel. Rozumělo se samo sebou, že tam zůstanu přes noc, ráno ale že se dostavím určitě zas na roráty, k ministrantské své povinnosti. Prozradím-li se později, co na tom, vždyť mohu vyprávět, jak svatý Václav slouží mši! Podobalo se mně, že budu pak skoro tak vzácnou osobou, jako stará Wimrová, matka hradčanského truhláře Wimra, která viděla v čas cholery jednou na vlastní oči, jak kapucínská panenka Maria, oděná zlatým svým talárem, kráčela

v noci po Loretánském náměstí a kropila domy svěcenou vodou. Lidé se tenkráte těšili, že úmoru pozbudou; když ale cholera právě v těch domech pak řádila ještě krutěji než dřív, připadli teprv na pravý výklad, že totiž panenka Maria sama si v sousedství vykropovala ty, kteří měli vejít k ní do nebeského království.

Každý snad se nalézal již, alespoň na okamžik, v prázdném chrámě sám a ví, jak mocně ty rozlehlé, tiché prostory působí na cit. U dítěte,

obrazotvorností rozehřátého, očekávajícího věcí naprosto neobyčejných, je ovšem dojem nesmírně stupňován. Čekal jsem chvíli — bila čtvrt — bila půl a zvuk hodin zapadal do chrámu jakoby do tůně — ale nikde u dveří ani nejmenšího ruchu. Neuznali snad právě dnes potřebu střežit chrám? Či pouštěli psy teprve za tmy?

Zvedl jsem se se stupínku a pomalu jsem se narovnal. Nejbližším velkým oknem vnikalo již jen mdle a

šeře denní světlo. Byltʼ již pozdní listopad, po svaté Kateřině, a den krátký. Zvenčí zalehl ke mně málokdy nějaký zvuk, ale každý zaléhal hlasně. K večeru je v končině té až smutně ticho. Někdy zalehl těžký krok jednotlivcův. Po přestávce jsem slyšel kroků víc a kolemjdoucí dva muži hovořili hrubými hlasy. Pak se ozval temný rachot v dáli. Těžký nějaký povoz projížděl as průjezdem hradním. Rachot se stal jasnější, patrně byl povoz vyjel již sem

na prostranství. Ale stále to harašilo silněji a blíž, kopyta cvakala, těžké řetězy zvonily, velká kola se drkotala, patrně to jede vojenský vůz kolem do svatojirských kasáren. Hlomoz byl tak silný, že se až kostelní okno lehýnce rozdrnčelo a někde na vyšší kruchtě vrabci nepokojně zapípli. Hluboce jsem sobě při tom zapípnutí oddechl; vědomí, že tu někde jsou přece se mnou živí tvorové, svlažilo mysl.

Ostatně nemohu říci, že bych byl v chrámové té sa-

motě cítil tesknotu, strach. Také proč? Byl jsem sobě sice vědom neobyčejnosti svého podniku, ale žádné chyby. Žádné vědomí hříchu neskličovalo a netisklo duši mou, naopak, cítil jsem se nadšeným, povznešeným. Náboženské nadšení jakoby ze mne bylo učinilo zvláštního, vznešeného tvora, nikdy před tím — a přiznám se: nikdy také již potom necítil jsem se tak dokonalým, tak všeobecné závisti hodným. Byl bych se klaněl snad sám sobě, kdyby dítě bylo té

hloupé samolibosti mocno, jaké bývá dorostlý člověk. Jinde a jindy bych se byl bál třeba strašidel — ale zde v kostele neměla strašidla přece pražádné moci! A duchové pochovaných zde svatých? Měl jsem dnes zde co činit jen se svatým Václavem a ten přece mohl mít jen upřímnou radost ze mne, že se tolikerého odvažuji, jen abych ho viděl v slávě jeho a jak slouží pánu bohu. Bude-li chtít, jak ochotně budu mu ministrovat, jak pozorně přenášet kovanou mešní kni-

hu se strany na stranu a jakž si dám pozor, abych zvonkem nezacinkl ani jedenkráte více než je zapotřebí! A také řemeny u positývku dole chci tahat a zpívat, zpívat tak vysoko a krásně, že se svatý Václav až rozpláče, obě ruce mně na hlavu položí a řekne: „Hodné dítě!"

Hlučně bijící pátá hodina mne vyrušila z dumání mého. Vyňal jsem teď ze školské své torby, na řemeni přes rameno převěšené, čítací svou knihu, rozložil ji na zábradlí a jal se čísti. Mladé

oči dovedly toho vzdor značnému šeru přece ještě. Ale každý, sebe slabší zvuk venku mne vyrušoval a po každé jsem ustal ve čtení, až bylo venku již zas mrtvé ticho. Teď náhle se blížily spěšné, malé krůčky. Zrovna před oknem se zastavily. Mžikem mne projelo radostné přesvědčení, že jsou to oba přátelé moji. Zvláštní hvizdnutí, to naše oblíbené, ozvalo se venku. Chvěl jsem se radostí, že přátelé stále na mne myslejí, že přece sem ještě odběhli — snad bu-

dou, chudáci, pak doma ještě za to biti! Zároveň chvěl jsem se i pýchou, že mne teď as obdivují, že by tak rádi byli as na mém místě, třeba jen hodinku, — celou noc nebudou moci spat ti hoši! A jak rád bych já je pustil na tu hodinku k sobě.

Teď zahoukl Fricek — byl to ševcův Fricek, jak pak bych ho nepoznal! Měl jsem ho tak rád, Fricka, a dnes měl chudák po celý den samé neštěstí. Hned ráno při první mši vylil vodu panu faráři na boty — Fricek se

kouká pořád po kostele místo po knězi — a odpůldne ho přistih' pan učitel, jak se Fricek hubičkoval s ředitelovic Anynkou a dával jí psaníčko — my ji měli rádi všichni tři, Anynku, a ona nás taky všechny tři. A teď zavejskl Kubíček — Kubíček, ichuchu! Jak rád bych byl také zavejskl, nebo hvízdl, nebo aspoň hlasitějším slovem se jim ozval, ale — byl jsem v kostele. — Hoši hovořili hlasitě, abych je slyšel, někdy vykřikli, rozuměl jsem ale jen jednotli-

vým těm vykřiknutým slovům. „Jsi tam?" — „Juchu! Jsi tam?" - „Nemáš strach?" — Jsem! Nemám! Když přicházel někdo, vždy kousek odběhli, pak hned zas přišli. Bylo mně, jako bych skrz zeď viděl každé hnutí jejich a na své tváři cítil jsem stálý rozložený smích. — Teď to kleplo do okna — až jsem se lekl! — patrně hodili kamínkem! A zas! V tom zahučel blízko na prostranství silný mužský hlas — slyšel jsem, jak muž láteří a jak přátelé moji utíkají. — Již

se nevrátili. — — Ba již ne — marné čekání. —

Po prvé mnou teď zachvěl pocit jakés tesknoty. Vstrčil jsem knihu do torby, přešel k druhému zábradlí a zadíval se dolů do chrámu. Podobalo se mně, že vypadá vše nyní smutněji než dříve, smutněji samo o sobě, bez ohledu na temno. Předměty jsem rozeznával velmi dobře, byl bych je rozeznal při tmě mnohem hustší, bylyť mně známy. Ale na sloupech a na oltářích jako by viselo pašijní modré plátno v dlou-

hánských pruzích, zahalujíc vše v barvu či bezbarvitost jedinou. Nahnul jsem hlavu přes zábradlí. Tam vpravo se zářilo věčné světlíčko zrovna pod královským oratoriem. Drží je tam kamenný havíř v ruce, známá, ve vzduchu visící a barvami dle života natřená karyatyda. Světélko zářilo tak tichounce jako nejtišší hvězdička na nebi, ani nezakmitalo. Viděl jsem podlahu dole pod světlem v určité kostky oddělenou, kostelní lavice naproti v temnohnědém lesku a na

nejbližším oltáři skvěl se slabě zlatý pruh na rouše nějakého dřevěného, vykrášleného svatého. Nemohl jsem sobě živou mocí vzpomenout, jak as ten svatý vypadá za světla denního. Zrak se kmitl zase zpět na karyatydu. Tvář havířova byla zdola osvětlena, buclaté formy její vypadaly jako nepovedená, špinavá červená koule; vyboulených očí havířových, jichž jsme se ve dne až báli, jsem neviděl. Trochu dále šeřil se náhrobek svatojánský, na němž jsem, mimo světlejší

barvu, nemohl rozeznat praničeho. A zase se dotkl zrak havíře a tu se mně pojednou zdálo, že drží tu hlavu nějak schválně tak nazad, jako při potměšilém smíchu, a že ta červenost je také jen z toho smíchu, z utajovaného. Snad že očima mžourá stranou po mně a směje se mně. V tom mne opanoval strach. Zavřel jsem oči a jal se modlit. Pak mně ale hned zas bylo volněji, vstal jsem a pohlédl na havíře srdnatě. Světélko zářilo klidně dál.

S věže bouchala hodina sedmá.

Avšak nyní se dostavil jiný pocit nepříjemný. Zachvěl jsem se zimou. Venku vládl suchý mráz, zde uvnitř v chrámě bylo ovšem chladno, a šatu na těle, ač jsem byl dobře oděn, jsem přece neměl nadbytného. K tomu se náhle počal ozývat hlad. Obvyklá doba večeře již byla minula a já naprosto byl jsem zapomněl opatřit se ku své výpravě něčím. Brzy jsem byl odhodlán hladu se hrdinně protivit, ano, viděl

jsem v postění svém rozhodně důstojnou přípravu ke kynoucí půlnoční blaženosti. Avšak vkrádající se do těla zima nedala se zapudit pouhou vůlí, bylo mně pohybu třeba, abych se poněkud zahřál. Kráčel jsem po kůru sem a tam, pak jsem došel až za nižší varhany, za nimiž vedly schody ke kruchtě vyšší a hlavní. Úplně obeznámen s místnostmi jal jsem se vystupovat po schodech vzhůru. První schod praskl a ve mně se zatajil dech. Přece jsem stoupal dál, pomalu

a opatrně, jako jsme zde opatrně stoupávali vzhůru o svátcích, aby nás kalkant neslyšel a nezahnal zas dolů dříve, než jsme mohli nahoře vystoupit někam za muzikanty.

Byl jsem na hlavní kruchtě. Pomalu jsem kladl krok za krokem, až jsem se octl v popředí. Zde, kam jsme se odvažovali vždy jen s ostychem a dlívali vždy v jakéms poetickém rozechvění, jsem teď dlel jednou sám a sám, nestřežen a nepozorován nikým. Tam nahoře jsou

po obou stranách varhan stupňovitá sedátka upravena, která se vrší nad sebou jako lavice antického cirku. Na nejspodnější stupeň jsem usedl, zrovna vedle tympánů. — Kdo mně mohl teď bránit, abych si sám zahrál s těmi tympány, které měly pro nás tolik imponujícího půvabu? Dotkl jsem se vedlejšího na povrchu, zcela lehýnce, jako bych ani pelu s něho setřít nechtěl — pak jsem se ho dotkl prstem zas a poněkud silněji — slyšel jsem teď to dotknutí druhé,

ač byl zvuk skoro až k nepoznání, a nechal hry být. Bylo mně, jako bych se byl dopustil hříšného vyzývání.

Přede mnou se černaly na stojanech a na vyvýšeném zábradlí velké žaltáře. Také těch jsem se mohl nyní dotknout, mohl jsem zkusit, zdali bych některý z nich uzdvihl, a ve dne bych byl pokušení as neodolal. Ty obrovité žaltáře byly pro nás vždy tak tajuplny. Kování jejich bylo mosazné, těžké; desky polámány; pergamenové listy, které se pomocí

dřevěných roubíků obracely, na rozích do špíny ohmatány; a na listech těch se skvěly zlaté a barevné iniciálky, černé, starobylé písmo a na širokých řádcích černé i červené noty, tak velké, že jsme viděli jich tvar ostře i s nejvyššího stupínku. Takový žaltář musil být ohromně těžký, neboť suchý zámecký tenorista jím nemohl ani pohnout — my hoši tím dlouhým tenoristou opovrhovali — a když měl být některý z nich přendán, musil to učinit vždy tlustý, červený ba-

sista, a také ten při tom hekal. Toho basistu jsme milovali, jeho hluboký bas námi zachvíval, jako by tělem naším šel celý proud hudby, a když bylo procesí, drželi jsme se vždy těsně vedle něho. — Zrovna tadyhle přede mnou stával basista vždy o velké, a s ním zpívali z jednoho listu ještě jiní dva basisté, ale již ne tak vydatní. O krok dál vlevo stáli dva tenoristé — co pak je do tenoru! Ale jednoho z nich, toho menšího, jsme sobě přece vážili. Tloukl ta-

ké tympány a když bral paličky do rukou a vedle něho pan kupec Rojko, domácí pán od „kamenného ptáka", nasazoval pozoun, nastával pro nás okamžik nejvelebnější. A ještě dál vlevo stáli hoši zpěváci a mezi nimi všemohoucí regenschori. Slyším napomínací jeho slova před počátkem mše, šustění rozdávaných not, hučení zvonů venku — teď zacinká zvonek u sakristie, varhany spustí preludium, že se hlubokými, táhlými tóny celý chrám otřásá, regenschori

natahuje krk směrem k hlavnímu oltáři, náhle teď švihne napřaženou taktovkou a rázem zavlní se hudba plná, krásná, velebné Kyrie nese se ke klenbám. — Slyšel jsem zpěváky, hudbu, celou mši jsem prosnil v duchu až do nešeného „Dona nobis pacem" — ještě nikdy nebyla a nemohla být provedena mše tak krásná, jaká se tu vynořila v duši mé, bas zněl v netušené lahodě, každý okamžik zajásal do plného proudu tympán a pozoun. Nevím, jak dlouho trvala ta

mše v duši mé, zdálo se mně, že několikrát mezi tím, co se vznášely kouzelné zvuky její, s věže sem zapadaly zvuky bijících hodin. Náhle mne zas projel silný mráz a mimovolně jsem povstal.

Ve výši celé hlavní lodě jakoby se byla vznášela lehýnká stříbrná záře. Četnými okny vnikalo světlo hvězdnaté noci, snad i svit luny. Vystoupil jsem na stupátko k zábradlí a pohlédl do chrámu dolů. Oddychoval jsem hluboce a zcela zvláštní vzduch, skládající se

z vůně i plísně, jaký nalézá se v každém chrámě, naplňoval mi plíce. Pode mnou bělal se mramor velkého mausolea, naproti u hlavního oltáře zářilo druhé věčné světlo a po zlatých stěnách oltářních jakoby někdy přelétl drobný růžový kmit. — Byl jsem ještě v náboženském rozechvění. — Jaká jen bude asi ta Svatováclavská mše! — Na věži venku as zvony k ní nezahučí, bylo by to slyšet do světa a nebylo by více té bájuplné utajenosti. Ale snad zacinkne

jasný zvonek u sakristie, varhany se rozzvučí, a náhle, ozářen kouzelně přidušeným světlem, půjde průvod kolem hlavního oltáře a pravou lodí pomalu ke kapli svatováclavské. — Průvod bude nejspíš v témž pořádku, v jakém bývá po odpoledním nedělním požehnání: jiného pořádku jsem sobě nedovedl ani myslit.

Napřed na červených bidlech lesklé kovové lucerny — nejspíš že je ponesou andělé, kdo pak jiný! Pak — kdo ale pak místo zpěváků?

Pravdě se nejvíce podobalo, že půjdou po dvou as ty postavy, jichž kamenná, barevně natřená poprsí nalézají se nahoře v triforiu: čeští králové, královny z rodu lucemburského, arcibiskupové, kanovníci, stavitelé chrámu. Nynější kanovníci zajisté nepůjdou, nejsou toho hodni, zvlášť ne ten kanovník Pešina! Ten nejvíc urážel můj cit. Jednou, když jsem při požehnání nesl těžkou kovovou lucernu a trochu na křivo ji držel, dal mně pohlavek. A kdys jindy, když mne

zvoník pustil na zvonici, abych ponejprv sám k požehnání zazvonil zvonem Josefem, a já tam byl nahoře sám a sám a pánem těch zajímavých kovových velikánů, a po učiněné práci, pln nejpoetičtějšího rozechvění, jsem zas sestoupil, stál kanovník Pešina u věže dole a právě se tázal zvoníka: „Který pak osel to tam byl? vždyť šturmoval!"

Viděl jsem všechny ty staré pány, s těma kamennýma očima, v duchu, jak zahajují průvod, však ku podivu!

trup a nohy jsem si přimyslit nedovedl, nesla se jen ta poprsí, ale pohybovala se přece tak, jakoby kráčela. — Pak půjdou snad ti arcibiskupové, kteří leží vzadu v Kinské kapli, a za nimi stříbrní andělé svatého Jana a za těmi s krucifixem na ruce sám stříbrný svatý Jan. — Za ním kosti svatého Zikmunda, jen několik kostí na červeném polštáři, ale polštář také jakoby kráčel. Pak všelijací rytíři v brnění, po nich králové a vojvodové ze všech zdejších mausoleí, ně-

kteří oděni skvostně splývajícím rouchem z rudého, jiní, mezi nimi Jiří Poděbrad, z mramoru bílého. — A pak, nesa stříbrnou rouškou zastřený kalich, sám svatý Václav. Vysoká, mladistvě mohutná postava. Na hlavě místo kvadrátku prostou kovovou přílbu; ale drátěná košile, chránící tělo, je zakryta ornátem z leskle bílého hedvábu. Kaštanové vlasy vlní se v bohatých kadeřích, tvář jeví vznešenou přívětivost a klid. Podivno, dovedl jsem sobě zcela určitě myslit tvar

jeho obličeje, to velké, modré oko, zdravím kvetoucí líc, měkce se vlnící vous, ale přece jakoby obličej nebyl z masa a krve, nýbrž z klidně zářícího světla. —

Mezi tím, co jsem sobě představoval průvod příští, měl jsem oči zavřeny. Ticho, umdlenost a rozesnělá fantasie působily — ovanul mne spánek a nohy pode mnou klesly. Rychle jsem se zas narovnal a zrak přelítl chrámovou prostoru. Klidno a mrtvo jako dřív, ale teď pojednou počalo to mrtvo pů-

sobit zcela jinak na mne. Cítil jsem zároveň, že umdlenost má je již těžká, zimou mně tuhlo tělo, a ze všeho toho padl na mne pojednou strach, neurčitý, tím lámavější. Nevěděl jsem, čeho se bojím, ale bál jsem se a slabá dětská mysl neměla náhle žádné opory.

Sklesl jsem na stupátko a dal se do bolestného pláče. Slzy tekly, prsa se svírala, hlasité škytání dralo se mně z úst a marně jsem je přemáhal. Chvilkami propuklo škytání tím silněji, rozlehlo

se bolně kostelním klidem a nenadálým zvukem tím zvýšil se ještě můj strach. Jen kdybych nebyl tak sám a sám v tom obrovitém chrámě! — Jen kdybych nebyl v něm alespoň zavřen! —

Zas jsem hlasitě zasténal, hlasitěji snad než dřív a v tom — jakoby v odpověď — zaznělo nade mnou ptačí zapípnutí. — Vždyť jsem tu nebyl sám, vrabčíci tu přenocovali se mnou! — A vždyť jsem dobře znal útulek jejich — mezi trámy zrovna nahoře nad sedadlovými stupni!

Měli tam svůj asyl chrámový, bezpečný i před rozpustilými nápady nás hochů. Rukou mohl každý z nás sáhnout tam po nich do trámů, ale neučinili jsme toho nikdy.

Rychle jsem se rozhodl. S utajeným dechem kráčel jsem pomalu po stupních vzhůru. — Již jsem byl u trámu — opatrně jsem si ještě jednou oddych', vztáhl jsem ruku — a již jsem držel vrabce v hrsti. Uleknutý pták začal pronikavě pípat, štípal mne silně do

prstu, ale nepustil jsem ho. Cítil jsem pod prsty, jak mu malé teplé srdce živě bije — a teď se mne spadl veškerý strach. Necítil jsem se více osamělý, ano, vědomí, že jsem i tvorem silnějším, nadchlo mne takřka mžikem novou odvahou.

Vrabce, umínil jsem si, podržím dále v hrsti. Nebudu se pak více bát a také neusnu. Vždyť beztoho není do půlnoci už snad tak daleko. Dám pozor, abych hodin zas nepřeslechl. A natáhnu se zde přes dva stupně, ruku

s vrabcem přiložím k prsoum a obličejem se obrátím k oknu kaple svatováclavské, abych ihned viděl, když zazáří uvnitř světlo ku zázračné mši.

Umístil jsem se a zadíval tam do okna. Bylo temně šeré. — Nevím, jak dlouho jsem se díval, ale ponenáhlu měnilo se temné šero v okně ve světlejší, objevila se tam barva modrá, vždy jasnější a čistější, až mně bylo, jako bych se díval do nejmodřejšího nebe. V tom začaly s věže hodiny bít a rá-

na padala za ranou, bez počtu, do nekonečna. — —

Nesmírná bolest mne náhle probudila, bolest, pocházející z mrazu. Celé tělo jakoby bylo zpolámáno a přetlučeno. Oči jako by hleděly do velké, krvavě rozžhavené pece. A do uší jakoby zaléhal piskot a kvikot zrovna pekelný.

Znenáhla jsem se vzpamatoval. Ležel jsem na těch dvou stupních, ruku drže přiloženu k prsoum — ale ruka byla otevřena a prázdna. Naproti mně bylo okno

svatováclavské kaple ozářeno vnitřními světly. Positývek hučel a nábožný, mně dobře známý zpěv rorátní se vznášel.

Je to snad mše svatováclavská? —

Váhavě jsem vstal a sestupoval tiše k oknu tomu, vycházejícímu na kruchtu spodní. Bázlivě jsem sklem pohlédl dolů.

U oltáře sloužil mši pan farář. Ministroval mu jeden z kostelníků a právě zvonil k pozdvihování.

Oko mžikem a ve strachu sklouzlo na známé místo v lavicích. Tam klečela jako jindy má matka se skloněnou hlavou a bila se v prsa. A vedle ní klečela — staroměstská teta.

A teď zdvihla matka zas hlavu a já viděl, jak jí po tváři kane slza za slzou.

Byl jsem si již vědom všeho. Cítil jsem se k smrti zahanben — zoufale nešťasten — hlava se mně náhle rozbolela a točila se jako v divokém víru. Bolest pro matku, kteráž mne asi co ztra-

ceného oplakávala a jížto jsem nejspíše nesmírného zármutku způsobil, svírala mi srdce a křečovitě dusila dech. Chtěl jsem honem dolů, honem předstoupit před matku — ale nohy náhle bezvládně sklesly, hlava sklouzla po zdi a ležel jsem na podlaze. Nesmírné štěstí as, že skoro současně se dostavil pláč. S počátku slzy pálily jako oheň, pak mně ulevovaly.

Ještě byla tma a s nebe padal drobný, studený déšť, když lidé vycházeli z rorátů.

Pokořený, zklamaný nábožensky hrdina stál před kostelními dveřmi, nikdo si ho však nevšímal. Také on sobě nevšímal nikoho, ale když konečně stará matka vedle tety vycházela, cítila najednou na vráskovité své ruce dva žhoucí rty.

—

OBSAH:

Jan Neruda: »Hastrman«
Pandora, svazek druhý
Rediguje Jan Münzer
Vytiskli
Neuber, Pour a spol. v Praze
pro nakladatele
Adolfa Synka v Praze VII.
Mimo obyčejné
vydání vyšlo 200 číslovaných výtisků
na japanu v celokožené vazbě